

Da, ljubilo!

In sovražilo tudi! Tisti, ki jih je pohlepnost prikovala na zlato in gospostvaželjnost ter jim potisnila v roke nenasitne bisage, so sovražili Njega, ki je učil ljubezen in ponižnost.

Kristus ni trgal lačnim kruha od ust. On jih je sitil in žejnim ni jemal pijače, On jih je napajal. Zatorej so ga sovražili tisti, kateri so hoteli biti sami siti, sami napiti. Kristus je učil nauk bratoljubja in strpljivosti in svojim apostolom je zaklical: „Mir vam bodi!“ A ljudje niso hoteli ljubezni in miru, hoteli so boj in vlado, zatorej so sovražili Boga-človeka in ga pribili na križ.

In od sramu nad tako propalostjo, nad tolikim hudodelstvom je na Veliki petek zatemnelo solnce!

Potem pa se je zdrobila nepremagljivopremagljiva moč teme in smrti, in na Veliko nedeljo zjutraj je človeštvo, kar ga je ostalo poštenega, govorilo v navdušeni himni: „Slava Njemu, ki vstal je od smrti!“

Mračnjastvo je padlo, in zmagala je luč!

Od takrat pa do danes je preteklo stoletje za stoletjem . . .

Človeštvo, zakopano v skrb in togo, na zemlji žije tožne svoje dni! Kaj je krivo, da ne vladajo med nami normalne razmere? Neprestani boj, ki ga bijemo za obstanek, in pa tisti boj, ki ga bijejo Kristusovi nasledniki, ki pa so se odvrnili od svojega vzora, za prevlado, za moč, za posvetno bogastvo!

Z žalostjo moramo konstatovati, da ni danes cerkev to, kar bi morala biti. Le redko se zgodi, da razlaga v nji naš duhovnik božjo besedo, zakaj z naših prižnic grme ognjeni politiški govorniki, ki ščujejo ljudstvo proti šoli in učiteljstvu. Naši duhovniki so kot moderni Petri Amienski, ki kličejo naše ljudstvo na boj proti tistim, ki se upajo drugače misliti in ravnati, kakor mislijo in ravnajo sami. Kdor more trditi, da so to res pravi božji namestniki, ta more to, kar ni mogoče!

Po vseh slovenskih kronovinah je zavladal klerikalizem. Pohotno raste med nami kot ljulika med pšenico. Tem ljudem ni do miru in ljubezni, njim je do vlade in oblasti, do časti in denarja! Kar ima cerkev svetega, najsvetejšega, to jim ni dovolj sveto, da bi vsega tega ne zlorabljali, kadar jim velja pobiti kogarkoli, ki ni istega politiškega mišljenja. Dokazov za to imamo toliko, da bi ne bili kmalu gotovi, če bi hoteli vse navesti. Sicer pa jih poznajo naši bralci in naši somišljeniki, saj je pač mnogi izmed njih moral bridko občutiti sovraštvo klerikalnega duhovnika, ki se mu napno žile v sencih, kadar rohni zoper novo šolo in napredno učiteljstvo.

In kaj je zagrešila nova šola in kakšnega greha je krivo napredno učiteljstvo, da je zapadlo nemilosti naših pseudo-namestnikov božjih? Nič drugega se ni zgodilo, nego da se je izvila šola iz klerikalnega objema, da se brani tega objema naše učiteljstvo z vsemi močmi in da se uči v šoli ljubezen do resnice in pravice, da se poučarja veljava posameznikova, njegova svoboda, ki mu jo dajejo državni in božji zakoni, in njegova dolžnost, ki jo ima do teh zakonov. Nova šola hoče vzgajati in vzgojiti ljudi, ki mislijo s svojo glavo in čutijo s svojim srcem, ona neče in ne sme vzgajati sužnjev, ki molče uklonijo vrat pred vsakim, ki nosi slučajno talar, če ga je že vreden ali ne. Dušo hoče ohraniti tako, da pride čista tja, odkoder je prišla, a hoče jo tudi pripraviti, da ji bo lažja pot skozi življenje.

Naši klerikalni duhovniki pa bi radi imeli vse v svoji oblasti, zlasti se jim toži po šoli in učiteljstvu. Kakšna bi bila šola in kako bi se godilo nam, da se povrnejo oni časi, to nas pouči pogled v dobo konkordata. Zatorej ni samo v interesu šolstva, nego tudi v našem lastnem interesu, da se bojujemo z vsemi dopustnimi sredstvi proti klerikalizmu. Slovensko učiteljstvo je v tem boju vztrajno, neustrašeno — to priznava vsak, kdor motri naše delovanje. In kadar bo padel klerikalizem, ne bo to naša najmanjša zasluga.

Duhovnik naj se vrne v cerkev, ki jo je ostavil, da danes ubožica sameva in izgublja ugled. Tamkaj je duhovniku dovolj posla. Takrat, ko niso bili naši duhovniki samo politiki, nego ko so bili samo duhovniki, se je ljudstvo veselilo nedelj in praznikov, saj so po naših cerkvah razlagali pobožni svečeniki nauke Gospodove, in slovesno so donele orgle v slavo božjo. Od dela in prevar upehani zemljan je črpal tamkaj novih moči in se je vračal s potolaženim srcem domov. Danes besni, ko gre iz cerkve, ječji vihar v njegovem srcu, nego takrat, ko je šel v cerkev, da moli Boga miru in ljubezni! In mladina, ki kleči ob velikem oltarju in posluša te bojne govore, odpira nedolžna srca strastem in nestrpnosti, in vanja padajo okužena semena, ki zastrupljajo mlado dušo. Težak bo odgovor, gospodje, ki ga boste dajali pred stolom Gospodovim!

Naše učiteljstvo pa se bo slej kot prej bojevalo za svobodo duha, za novo šolo in — zase. Da, zase tudi! Kadar bodo dozorele naše pravne in gmotne razmere do pravičnosti, kadar bo izginil ves vpliv klerikalnih nenasitnešev, takrat bodo naše moči jačje in veljavnejše, in več bo imelo naše ljudstvo v enem letu od nas, nego je imelo ves čas od onih, ki so pretvorili naše cerkve v politiška zbirališča.

Zatorej se sedaj, ko zmaguje luč in ugaša tema, veselimo napredni ljudski učitelji dneva vstajenja. Pravica je večna, in končno mora zmagati kakor je takrat, ko so jo pribili na križ in položili v grob. Kdor pa se boji pravice, kdor se je prodal temi iz vzrokov, ki jih ne moremo imenovati plemenite, ta se ne veseli dneva vstajenja, zakaj žarki vzhajajočega solca padajo po njem kot osrti biči, ki ga spominjajo samopašnosti in breznačajnosti. In v resnici: če bi bilo treba in če bi jim to prineslo kaj dobička, bi prodali tudi svojega Boga! Saj kdor proda sebe, proda drugega tem lažje.

Novi okrajni šolski nadzorniki na Kranjskem.

Na Kranjskem so imenovani za prihodjo funkcijsko dobo novi okrajni šolski nadzorniki. Toda ni popolnoma pravilno, če pravimo, da so imenovani novi nadzorniki, zakaj gospodje, katerim je poverjen nadzorniški posel, so bili že doslej nadzorniki, le g. vadniški učitelj Anton Maier je nov.

Priznati moramo brez laskanja, da so možje, ki bodo odslej nadzorovali naše šole, večši šolniki, ki jih je mnogoletna praksa izučila in seznanila z bistvom ljudskega šolstva ter z dolžnostmi in pravicami učiteljstva. Vendar se nam zdi umestno, da izpregovorimo dve, tri ob tej priliki, ko prevzemajo naši okrajni šolski nadzorniki svoje funkcije.

Okrajni šolski nadzornik, ki hoče vestno in natančno izvrševati svoj posel, ima vedno obilo dela, in to zlasti na Kranjskem, ko ima vsak posameznik nadzorovati po več okrajev, kar je po nekod (n. pr. v črnomeljškem, ličijskem, krškem, novomeškem in kočevškem okraju) tem napornejše opravilo, ker primanjkuje pripravnih in ugodnih prometnih sredstev. Vrhutega je treba poudarjati, da onemogočuje našim nadzornikom uspešno nadzorovanje večno tičanje v pisarnici, kjer zavzemajo dolgočasna mesta birokratov ter z reševanjem raznih aktov ubijejo toliko zlatega časa. Šolstvo je bilo že od nekdaj šolski upravi deveta briga, zato je mora opravljati c. kr. okrajni šolski nadzornik službo nadzornika in pisarja ter premnogokrat poseči gospodu okrajnemu glavarju pod pazduho, da ne omaga spričo preobilih poslov.

Vsak okrajni šolski nadzornik bi moral imeti svojega uradnika in bi moral biti sam svoj gospodar v svojem uradu! Prvo morajo zahtevati naši nadzorniki najodločnejše, do drugega pa se morajo z neizprosno energijo čim prej dokopati.

Nadzorniški posel je, vzvišen, važen in odgovoren. Vzvišen zato, ker se ozira k nadzorniku učiteljstvo zaupno in vdano, ker izreka njegova beseda sodbo o sposobnosti učiteljevi; važen zato, ker je od njega jako odvisno uspevanje šolstva, razširjanje in ustanavljanje šol, in odgovoren zato, ker je vzvišen in važen.

Prepričani smo, da se zavedajo naši nadzorniki svoje naloge, a pričakujemo tudi z vso gotovostjo, da se ne bodo prevzeli na svojih mestih. Okr. šol. nadzornik ne sme gledati preko ram z visokega svojega stališča na podrejeno mu učiteljstvo, nego on mora mnogokrat med učiteljstvo, da ga izpozna, da čuje njegove želje in potrebe, da presodi to, kar zavira napredek šolstva, ter da podpira učiteljstvo z vsemi svojimi silami v težavnem njegovem poslu. Naši okrajni šolski nadzorniki ne smejo biti naši državni pravdniki, nego morajo biti naši prijatelji, zagovorniki in podporniki.

Težko je biti dandanes učitelj. Kdor hoče izmed našega učiteljstva živeti, in če mu je dala neprevidnost božja družina, živiti tudi to, ta ne sme samo do pičice natančno izpolnovati svojih dolžnosti, nego mora svoj svobodni čas uporabljati zato, da si prisluži kjerkoli kak priboljšek, sicer bi moral vzeti culo na ramo in po zgledu španskih tovarišev ustvarjati inteligenco med beraškim stanom.

Najtežji izmed vseh bojev, boj za obstanek, je zgrnil nad našimi glavami peneče valove. Ali vkljub temu, da nam brez prestanka trka beda na vrata in da trohne naše prošnje za izboljšanje gmotnega našega stanja v katakombah pozabljenih aktov, ni pozabilo naše učiteljstvo svoje vzvišene naloge, temveč jo izvršuje z nekako neumljivo navdušenostjo, z nekako strastno gorečnostjo, ki mu izerpava moči in mnogim izmed njega pomaga onkraj Lete prej, nego bi bil čas . . .

In kadar zaloti nadzornik učitelja z bledim obrazom in trudnimi očmi, mora vedeti, da je prečul noč v skrbih in prebil dan v delu. Doli pod učilnico, tamkaj v ljubem, tihem, ponižnem stanovanju — če ga ima — se plazi žalostna žena Skrb, in glasno, kot brušeni noži ostro šume po stopnjicah na učiteljevo uho klici: „Panem, panem, panem!“

Naši nadzorniki pa morajo tudi vedeti, da smo danes stan, ki ga hoče ubiti najzagrizenejši sovražnik vzgoje in vede — klerikalizem. Ta pošast izteza svoje grabljive roke po naših šolah in tudi naše nadzornike bi zapodila k vragu, da nimamo državnega šolskega zakona, ki ga čuvamo kot zenico v očesu, in ki ga morajo čuvati naši nadzorniki tem bolj, ker so poklicani za to!

Javna tajnost je, da dežujejo v okrajne šolske svete razna denunciranja in natolcevanja, laži in obrekovanja, ki izvirajo izmed vrst naših klerikalnih prijateljev. V takih slučajih se mora nadzornik odločno postaviti na stališče učiteljstva in brezobzirno zavrniti vse, kar sloni na sovraštvu in neresnici! Z učiteljstvu prijaznimi člani naših okrajnih šolskih svetov morajo tvoriti naši nadzorniki neizprosno stranko, ki se naj brez strahu postavi po robu vsakemu — pa najsi bo to sam okrajni glavar! — kadar je treba zagovarjati naše zahteve in pravice, našo poštenost in čast! Naši okrajni nadzorniki morajo vedeti, da so oni zaradi nas, a ne mi zaradi njih!

Naši okrajni šolski nadzorniki morajo biti objektivni v vsakem pogledu — to ponavljamo: v vsakem pogledu! Kadar je krivda na naši strani, je treba prijaznega opomina, prijateljskega sveta, kolegijalnega pouka. Tisti si ne bo nikdar pridobil splošnega spoštovanja in zaupanja, ki kaže svojo oblast in veličino, ki seza po skrajnostih, da zadosti svoji osebnosti. Subjektivnost je nadzornikova moralična smrt.

Že jih čujemo: „Učiteljski Tovariš“ hoče vplivati na okrajne šolske nadzornike! — Ni res! Kdor vso to stvar premisli trezno in s poštenim namenom, ta nam bo pritrdil, da so naše besede docela resnične in da nismo hoteli reči ničesar drugega nego samo to: Naši okrajni šolski nadzorniki naj nam bodo pravični sodniki, ki naj računajo s faktičnimi razmerami. Naj ne imajo svojih izvoljencev in izvoljenk, temveč njih hvala in graja naj bo vsem enako pravična, enako odmerjena — taka, kakor si jo kdo zasluži!

Verjemite, da nam je ubogo malo do samih besedi, in bodisi da so še tako lepe! Nam je do tega, da se da zaslužen priznanje delu in uspehom. Naši nadzorniki bodo videli naše delo in naše uspehe in bodo zadovoljni z nami, mi pa bomo videli njih nepristranost in pravičnost, njih naklonjenost in podporo in bomo zadovoljni z njimi. In tako bomo tudi v bodočnosti ustvarjali mogočno silo, ki bo delovala k povzdigi in napredku našega šolstva. Nam pa kot delavcem na polju narodne prosvete in kot ljudem s srcem in načeli ostane slej kot prej najlepše plačilo, da nam ne očita nič hudega in slabega tisti nadzornik, ki je vedno z nami, ki ve za vsa naša dejanja in za vse naše misli — čista in mirna vest!

Pa še nekaj se nam zdi umestno, da omenimo ob tej priliki: nadzornik za ljubljanske nemške ljudske šole še ni imenovan. Dve stvari sta tu, ki jih moramo grajati: prvič ni prav, da se je odvezlo nadzorovanje teh šol nadzorniku za slovenske šole in drugič ni prav, da se imenujejo za nadzornike teh šol taki ljudje, ki nimajo niti pojma o ljudskem šolstvu, ki so nadzorniki le zato, da pridejo čez nekaj let, celo preden preteče njih funkcijska doba, na kako boljše mesto. To se je zgodilo tudi

v zadnjem slučaju, ko je bil imenovan prof. Proft ravnateljem celjske gimnazije.

Mislimo, da je nadzornik slovenskih ljubljanskih ljudskih šol tudi toliko sposoben mož, da bi mogel nadzorovati te šole. A odbremeniti ga je treba. Za dobe nadzorništva bi moral imeti dopust, da bi mu bilo mogoče ves čas posvetiti nadzorovanju ljubljanskih šol. Tako večno menjavanje pa, kakršno je prišlo sedaj v veljavo, ne more biti na noben način šolstvu v korist, da, celo v veliko škodo mu je, ker se imenujejo nadzornikom, kakor smo že rekli, ljudje, ki nimajo niti pojma o ljudskem šolstvu. Odločno moramo poudarjati, da ni ljudska šola nikakšno poizkuševališče, kjer bi preobračali nevešči ljudje pedagoške in metodiške kozolce ter se igrali napredku v kvar in učiteljstvu v zagrenitev njega itak težavnega posla z ljubljanskim šolstvom, samo da potem splezajo za klin višje. Vzgoja in pouk nista igrači, da bi se kot žoga metali iz rok v roke. In ne vemo, koliko mero domišljavosti mora imeti človek, ki se ni niti za trenutek potrudil, da bi proučil ljudsko šolstvo, pa si vendar upa prevzeti nadzorniško službo! Dobro naj si zapomni merodajni faktorji zlate besede, ki jih je zapisal dr. Friderik Dittes: „Die Pädagogik ist eine ernste Sache und will mit Besonnenheit und Klarheit behandelt sein!“

Želimo, da bi se uvaževale te naše besede, saj smo jih zapisali samo zato, ker nam je edino do napredka in pa do tega, da se po nepotrebnem ne obtežuje učiteljstvu že sama po sebi težavna služba. Pa če že nikakor ne gre, da bi imele ljubljanske šole samo enega nadzornika, ki je dober za slovenske in utrakvistične šole, a bi za samo nemške ne bil, torej zahteva dobra stvar sama, da se izroči nadzorovanje nemških šol v večjim rokam, najbolje kakemu učitelju javne šole.

Vsaj tukaj ni treba uganjati politike, in gospo Protekcijo naj za sedaj izključijo od zelene mize!

Zmes.

XXVI.

Dne 4. sušca t. l. je bilo na Dunaju v novo sklanfanem državnem zboru zanimiva šolska debata. Poslanec Seitz si je privoščil arogantnega aristokrata Rhomberga in naučnega ministra, ki ni našel poguma ali ga ne sme imeti, da bi pogumno zavrnil prismojeni napad na novo šolo. Smešno je gledati naše klerikalne liste, kako molče trdovratno o vsej debati, samo „Dihur“ pravi v 10. št.: „Naučni minister Hartel je pri razpravi v gosposki zbornici dobro običal gonjo liberalnih in rudečkarških učiteljev in označil tudi, v kakšni nevarnosti so starši, (stara pesem, kaj ne?) ki takim učiteljem izročajo svoje otroke. Omenjal je minister tudi nesramno pisavo učiteljskih glasil. Če je o glasilu naših Dimnikov in Jelencev minister kaj izvedel, nam ni znano.“ Nam tudi ni znano, svetujemo vam, da mu pošljete nemške prevode, ker minister gotovo slovenski ne zna. Morda prideta Dimnik in Jelenc na „gavge“. Uj, kako lepo in potrebno bi to bilo, da bi nam ne delala več toliko preglavice in zgage! Kaj ne, brumna duša?

Kako žalostno je z našo šolo v Avstriji, povedal je poslanec Daszynski dne 12. sušca v poslanski zbornici. Šolstvo stane 45 milijonov; dežele plačajo 13 milijonov, šolski okraji 8 milj., občine 12,5 milj., nekaj patroni,

država pa — 281.000 do 371.000 gld. Pruska plačuje za ljudske šole 40%, pri nas 0,4%. V Prusiji stanejo ljudske šole vsako leto 212 milijonov, v Avstriji 90 milijonov kron. V Švici pride šola na 366, na Nemškem na 826, v Avstriji na 1350 prebivalcev. V Avstriji je 24% analfabetov, v Galiciji 68%. Od 4 milijonov otrok v obveznosti šolskega obiska je 1 milijon brez vsakega pouka. V Nemčiji je 3% do 0,5% analfabetov. Ni se čuditi temu, da je v Galiciji šolstvo na toli nizki stopinji, saj imajo blizu 2000 učnih oseb brez skušenj. Sedaj mislijo nadaljevati za učiteljice dekleta, ki so absolvirala meščansko šolo, z letno plačo 500 kron.

Kaj porečete k temu, Vi patentovani prijatelji šole in Vi Slomškarji?

V pariški razstavi se je pokazalo, da imajo najslabše šolstvo Španka in Belgija, torej deželi menihov ali pobožnih lenuhov.

Č. g. urednik! V veliko zadrego ste me spravili, naloživši mi pisati komentar k najnovjšemu literarnemu delcu ljubljanskega knezoškofa. Jaz sicer ne sežigam pastirskih listov, ker je to kaznjivo, kakor je zvedel to neki urednik na Predarlskem, a tudi kritikovanje je baje prepovedano, ker . . . no . . . ker . . . so duhovniki s škofom vred — „sakrosankt“. Ali ste slišali „Dihurja“, ki je v 10. št. lagal: „Le kak slab človek se drzne kritikovati pastirske liste škofov, le kak pustolovec si upa škofa napasti in sramotiti v javnosti.“ — Ljubljanski škof ima veliko veselje s pastirskimi listi, vsake kvatre pošlje kacega po kranjski deželi. Koliki opus je najnovejši, pa ne vem. To pa vem, ko bi učitelji tako kritikovali šolske zakone, kakor smejo klerikalci, bi nas že vse djali pod ključ. Bonaventura tarna, da duhovnik v šoli samo eno ali dve uri na teden veronauk poučuje, drugega pa nima nič opraviti. Raca na vodi! Napravimo enkrat statistiko, koliko ur na leto izpuste kateheti, in debelo bode gledal ljubljanski knezoškof. In duhovniki nimajo v šoli drugega nič opraviti, kaj neki le? Ali hočejo predavati toli sovražne realije, ali risanje, ali telovadbo, ali ženska ročna dela, ali ka-li?

Kaj se po šolah uči, vedo prav dobro vsi kateheti, saj vidijo vsak teden obravnavano snov zapisano v tedniku, in lahko povedo tudi župniku. Ta je zopet bos!

Kakošne so šolske knjige, mora tudi vedeti cerkev. Ali to ni mogoče? Kupite si vendar vse šolske knjige, saj niso predrage, pregledajte jih natančno in povejte nam, kaj je veri in vzgoji nevarnega. Na II. katol. shodu so bile zbrane vse klerikalne šolske korifeje. Zakaj niso navedli, kako je spremeniti učne načrte in kako predelati šolske knjige! Navedite podrobnosti, pavšalno obrekovanje ima preveč prozoren namen.

Duhovniki morajo tudi paziti, „kako učitelji žive“. Prevzvišeni! Kako Vam je bilo kaj pri srcu, ko so nedavno pripeljali duhovnika I. Bezeljaka po šubu in ste ga s 60 kronami odpravili! Kako mnogi duhovniki žive, uj . . . to so vam pikantnosti. Tovariši! Ravnajmo se po geslu: klin s klinom. Prijavite iz vsacega okraja, kako duhovniki žive. Ha, ha — —!

Kdor ni slep, lahko uvidi, da takšni pastirski listi v ljudstvu, osobito v krdelu analfabetov, ne utrdijo ugleda do učiteljskega stanu. „Domoljub“ pa pravi na str. 66 (letošnji letnik), kako lepo uči papež Leon, rekši, „naj posvetni, duhovniki spoštujejo pravice drugih stanov.“ Predrzo bi bilo vprašanje, kdo ima prav.